

Öppen utfrågning om
Finanspolitiska rådets rapport
Svensk finanspolitik 2022

ISSN 1653-0942
ISBN 978-91-7915-053-2
Riksdagstryckeriet, Stockholm 2022

Förord

Den 17 maj 2022 höll finansutskottet en öppen utfrågning i riksdagen om Finanspolitiska rådets rapport Svensk finanspolitik 2022 med Finanspolitiska rådets ordförande Lars Heikensten, riksrevisor Helena Lindberg och finansminister Mikael Damberg.

I det följande redovisas programmet, en utskrift av de uppteckningar som gjordes vid utfrågningen och bilderna som föredragshållarna visade under sina presentationer.

Program för finansutskottets offentliga utfrågning om Finanspolitiska rådets rapport Svensk finanspolitik 2022

Datum: Tisdagen den 17 maj 2022
Tid: Kl. 10.00–12.00
Plats: Förstakammarsalen och via riksdagens webb-tv
Deltagare: Lars Heikensten, Finanspolitiska rådets ordförande, riksrevisor Helena Lindberg, finansminister Mikael Damberg

Program

Finansutskottets ordförande Åsa Westlund (S) inleder utfrågningen

10.00

Lars Heikensten, Finanspolitiska rådets ordförande, presenterar rapporten

10.15

Riksrevisor Helena Lindberg ger Riksrevisionens syn på rapporten

10.30

Finansminister Mikael Damberg ger regeringens syn på rapporten

10.45–12.00

Frågor från ledamöterna

Finansutskottets vice ordförande Elisabeth Svantesson (M) avslutar utfrågningen.

Uppteckningar från den öppna utfrågningen

Ordföranden: Då inleder vi det här mötet, där vi har en öppen utfrågning med anledning av Finanspolitiska rådets rapport. Det är Lars Heikensten, ordförande i Finanspolitiska rådet, som ska börja med att presentera rapporten. Sedan kommer vi också att få lyssna på finansminister Mikael Damberg och riksrevisor Helena Lindberg.

Lars Heikensten, Finanspolitiska rådet: Tack så mycket! Jag tycker att det är trevligt att komma hit till finansutskottet. Som jag sa senast jag var här i den här rollen har jag varit här i ett antal olika roller genom åren och har uppskattat utbytet av tankar med utskottet. I dag är det lite av examensdag för Finanspolitiska rådet, kan man säga, och jag fäste mig vid att flaggorna vajade i vinden. Det var väl inte bara för att vi skulle presentera rapporten, men jag föredrar att uppfatta det så – passande för vårexamen.

Vi ska alltså prata om den rapport som vi lade fram i går. Jag ska börja med att väldigt kort konstatera det som är väldigt uppenbart för er alla, nämligen att det har varit ett par år med väldigt snabba scenförändringar i den ekonomiska situationen. Ni kommer alla ihåg våren 2020, när vi såg framför oss en väldigt kraftig nedgång i ekonomin till följd av pandemin. Nu kan vi konstatera att det gick att vända den utvecklingen relativt snabbt, och i det sammanhanget spelade politiken en avgörande roll – dels på det viset att de länder som klarat av att vaccinera många människor har klarat sig ganska snabbt ur detta, dels på det viset att den ekonomiska politiken lades om i hela världen, kan man säga, på ett mycket expansivt sätt.

Vi diskuterade detta en hel del i fjolårets rapport. Sedan dess har också Coronakommissionen kommit med i stort sett samma slutsatser: att det var klokt att ta i rejält och ha marginaler och att detta med största säkerhet har bidragit till att vi har fått en bättre ekonomisk utveckling.

Redan tidigt i fjol, kanske till och med hösten innan, kunde man se tydliga tecken på en återhämtning i ekonomin. Produktionen ökade. Sysselsättningen har ökat mycket starkt, framför allt i de branscher som var mest drabbade. Man ser än så länge – det är lite intressant – inga förändringar i branschstrukturen jämfört med hur den såg ut tidigare. Det kan ju ske strukturomvandling på andra nivåer, men på den nivån verkar inte krisen ha medfört det. Det är dock hög arbetslöshet i vissa grupper, bland lågutbildade och utrikes födda. Det hade vi tidigare, och de tendenserna har förstärkts.

Det var i det läget som Ryssland invaderade Ukraina den 24 februari. Vi vet alla att det har fått många mycket långsiktiga konsekvenser när det gäller säkerhetspolitik och liknande, men det har också fått den direkta effekten att många länder har valt att rusta upp. Samtidigt är det kraftiga störningar i handeln och tydliga nedrevideringar av den internationella tillväxten i de flesta bedömningar som görs.

Parallellt med detta har vi fått en hög inflation. Grunden för den är ett högt efterfrågetryck, i första hand i Förenta staterna men nu också i ett antal andra länder. Det har gått hand i hand med utbudstörningar av olika slag som har förstärkts av kriget.

Detta reser i sig stora frågor. Är det möjligt att hitta en räntebana framöver som samtidigt driver ned inflationen och upprätthåller en hög tillväxt? Det är väldigt oklart. Det förefaller vara en ganska smal väg i det här läget. Och jag vore inte ordförande i Finanspolitiska rådet om jag inte påpekat att det i denna situation är en väldig styrka att Sverige har bra statsfinanser, när läget är så osäkert som det är.

Det är mot denna bakgrund som vi tittar på finanspolitiken. Inledningsvis konstaterar vi att sparandet är nästan 1 procentenhet lägre än överskottsmålet, trots att ekonomin är i balans. Detta gäller både i budgetpropositionen i höstas och i det förslag som oppositionen lade fram och som sedan blev riksdagens beslut. Det gäller också i vårpropositionen 2022. Vi får väl se huruvida det gäller i det riksdagsbeslut som tas här senare under våren.

Regeringen anför stabiliseringspolitiska skäl för beslutet att gå vidare med en budget med underskott trots att ekonomin är i balans. Jag tolkar det bland annat som att man har lyssnat på internationella bedömare, som jag dock tror talade mer generellt om utvecklingen än specifikt om Sverige. Sverige klarade sig ju bättre från krisen än många andra länder och låg närmare fullt kapacitetsutnyttjande förra hösten än vad de flesta andra gjorde. Det handlar också om den höga arbetslösheten, men eftersom den i huvudsak är koncentrerad till utsatta grupper tror inte vi att en högre allmän efterfrågan är rätt medel för att komma åt den.

Vi diskuterar utgiftstaket. Det vi nu ser tyder på att det kommer att spräckas. Det är första gången på många år, som ni vet, som det sker. Man kan till och med hävda att det är första gången över huvud taget.

Regeringen och riksdagen fattade beslut om kraftiga höjningar av utgiftstaken 2020–2022. Det var någonting som vi i Finanspolitiska rådet stödde. Vi trodde att det var klokt. Jag nämnde Coronakommissionen alldeles nyss, och de hade samma uppfattning. Dock noterade vi då att det är viktigt att komma tillbaka på samma utgiftsnivåer och att inte låta detta spilla över på de kommande åren. Vi noterar nu att utgiftstaket är oförändrat 2023 i de framlagda dokumenten men att det finns en negativ budgeteringsmarginal när det i själva verket borde vara 23 miljarder positivt – 1,5 procent av takbegränsade utgifter, som ni väl känner till.

Man skulle möjligen med en strikt tolkning kunna hävda att regeringen borde ha lagt fram förslag för att hantera detta redan under våren. Vi tycker dock att det är rimligt att tänka sig att detta sker till hösten, men man borde i varje fall ha diskuterat omfattningen av och inriktningen på utgiftsminskningarna i vårpropositionen.

Sedan resonerar vi en del om budgetprocessen i stort. Det är någonting som ni naturligtvis vet betydligt mer om än vi. Men vi har tidigare noterat att det vid flera tillfällen har skett utskottsinitiativ som har inneburit att nya utgifter

har tillkommit, vid de senare tillfällena också utan finansiering. Vi har uttryckt oro för det.

Nu noterar vi att åtgärder med varaktiga budgeteffekter normalt bör presenteras i budgetpropositionerna, och det sker nu även i vårpropositionen. Möjligen kan man säga att det är rimligt när det gäller försvarsanslagen, eftersom det är någonting väldigt akut och nytt som har kommit och som hade varit svårt att hantera på ett annat sätt. Men det är inte lika uppenbart när det gäller garantitillägget. Det är ett problem. De problem som där hanteras är dessa, och de har funnits länge.

Rent allmänt tycker vi att det är väldigt viktigt att man respekterar budgetprocessens riktlinjer och iakttar återhållsamhet när det gäller ändringsbudgetar, extra ändringsbudgetar och utskottsinitiativ. Det är ett problem att detta har kommit att sprida sig på det sätt som det har gjort. Man går då miste om det som var idén med den samlade budgetprocessen: att framtvunga en helhets-syn och prioriteringar. Det har varit helt avgörande, skulle jag säga, för att vi har lyckats så pass väl som vi har gjort under de gångna åren.

Detta om utvärderingen av finanspolitiken. Vi har också valt att i den senare delen i rapporten ta oss an en del andra frågor, kanske framför allt frågan om det finanspolitiska ramverket. Det är naturligtvis ett område där vi har anledning att fundera en hel del. Det är ju riksdagen som lägger fast ramverket, och vi ska anpassa oss till det. Men vi vill ändå bidra till den diskussionen.

En fråga som har dykt upp i debatten är klimatomställningen. Det har hävdats att den kommer att kräva kraftiga offentliga insatser och att detta är ett skäl att ändra ramverket. Jag ska strax återkomma till några andra skäl som har föreslagits för att ramverket borde ändras, men klimatomställningen är kanske det vanligaste.

Vi konstaterar till vår stora överraskning att det inte är någon som har gjort en sammanställning av vad detta skulle kosta. Flera institutioner, till exempel Klimatpolitiska rådet, har föreslagit att man ska ändra det finanspolitiska ramverket, men det finns inga beslutsunderlag som visar storleksordningen på de åtgärder som skulle behövas. Det trodde vi nog att det skulle göra.

En sådan bedömning är naturligtvis inte enkel att göra. Man måste ta ställning till vilka mål Sverige ska ha för sin klimatpolitik. Man måste fundera över hur de målen nås på bästa sätt. Det är ju inte självklart att det handlar om offentliga investeringar; i själva verket är det mycket som talar för att det handlar om andra saker. Det handlar om skatter, det handlar om utsläppsrättigheter, det handlar om regleringar av olika slag och så vidare i första hand.

När man väl har gjort det och kan börja se konturerna av hur mycket investeringar som krävs måste man fundera över vad som ska vara privat och vad som ska vara offentligt av detta. Slutligen infinner sig då också frågan: Hur mycket av de offentliga investeringar som man landar i bör rimligen finansieras av den här generationen, och hur mycket bör betalas av framtida generationer? Det är en diskussion som är fullt möjlig att genomföra, men det är ingenting som Finanspolitiska rådet har resurser för att göra.

Vi nöjde oss i det här sammanhanget med ett snävare perspektiv och att titta på de bedömningar som har gjorts av de myndigheter och experter som borde kunna det här, om jag uttrycker mig så. Det visar sig då att det, utöver de satsningar som sker i infrastruktur till följd av de infrastrukturförslag som har lagts fram, förefaller handla om mellan 25 och 45 miljarder kronor per år under de kommande åren. Det är siffror som är förenade med väldigt stor osäkerhet, ska jag säga, men vi ville i alla fall på något sätt försöka ringa in detta för att få igång en diskussion i den här frågan.

Den här bedömningen är en bakgrund till den analys vi gör och den diskussion vi för i det avslutande kapitlet. Som jag konstaterade är det många som har argumenterat för att man borde ändra ramverket. Då ska man konstatera att det är uppenbart att man bör kunna göra det, principiellt. Det är ingenting som är skrivet i sten. Verkligheten kan förändras, och det kan motivera en förändring. Samtidigt har riksdagen bestämt en ordning, bara för några år sedan, som innebär att man ska göra översyner vart åttonde år. Då bör man ha ordentligt goda skäl om man väljer att göra översyner däremellan.

Mot den bakgrunden granskar vi de olika skäl som lyfts fram i diskussionen. Jag kan konstatera att det handlar om stabiliseringspolitik, det handlar om räntenivåer, det handlar om att behoven har ökat på olika områden och att detta borde motivera förändringar och det handlar om klimatomställningen, som jag nyss pratade en del om. I huvudsak tycker vi inte att de här argumenten övertygar, men jag ska säga något lite mer om dem.

När det gäller stabiliseringspolitiken är frågeställningen normalt sett den att genom att ramverket finns sätts en gramma på finanspolitiken som gör att man inte kan bedriva den tillräckligt aktivt i konjunkturstabiliserande hänseende. Sedan kan man lägga till att i och med att ränteläget har varit lågt har Riksbankens manöverutrymme varit begränsat, och då blir finanspolitiken viktigare.

Vi menar att politiken i Sverige *har* bedrivits på ett konjunkturstabiliserande sätt sedan vi fick det finanspolitiska ramverket. Vi kan inte se att ramverket har varit en väsentlig restriktion för utvecklingen. Tvärtom har det understött utvecklingen genom att vi haft så goda finanser som vi har haft. Delvis till följd av ramverket har det varit möjligt att bedriva sådan politik som vi bedrev i samband med pandemin utan minsta problem.

När det gäller ränteläget kan man väl börja med att konstatera att den diskussionen hade varit naturligare att föra för ett par år sedan då ränteläget var väldigt lågt och föreföll kunna komma att fortsätta att vara väldigt lågt. I dag är det en betydligt oklarare fråga. Dessutom är det så, och vi diskuterade det ganska utförligt i fjolårets rapport, att den offentliga sektorn i Sverige snarast har finansiella tillgångar, som helhet betraktat. Det är alltså inte uppenbart att lägre räntor är gynnsamt för de offentliga finanserna i den meningen.

En aspekt på detta med låga räntor är investeringsutvecklingen, att man ser framför sig att det skulle finnas utrymme för större offentliga investeringar. Också detta diskuterade vi en del i fjolårets rapport. Jag kan väl här bara konstatera att de studier som Finanspolitiska rådet tidigare har gjort inte tyder på att de offentliga investeringarna i Sverige har hämmats av ramverket. Det går

i varje fall inte att visa det i de siffrorna. I själva verket har vi ganska höga offentliga investeringar; jag tror till och med att de varit ökande på senare tid.

Detta är och har varit ett bekymmer ute i Europa, och där finns en diskussion om detta. Men vi ser kanske inte motsvarande utveckling här.

På de här punkterna kan man dock argumentera på lite olika sätt. Detta är absolut frågor som bör leva i diskussionen och som man löpande bör ta ställning till. Jag tycker att det är naturligt när man går vidare och funderar över ramverket i den ordinarie processen att man kommer tillbaka till detta och funderar en sväng till, så att säga.

När det gäller nya behov är det klart att sådana hela tiden dyker upp. Vi nämner polis, vård och omsorg och pensioner som exempel på sådana som har diskuterats under senare tid. Alla de här behoven är ju varaktiga, och den första frågan är då i vilken utsträckning det är rimligt att kommande generationer ska betala för att vi höjer dessa ambitionsnivåer eller om vi ska betala för dem själva. Sedan har vi ju den här processen just för att framtvunga prioriteringar mellan olika områden. Det är själva idén, så att säga.

Undantag från ”huvudregeln” att varaktiga utgiftsnivåhöjningar bör hanteras genom skatthöjningar eller genom omprioriteringar kan vara om det ställs krav på omfattande akuta insatser. Då kan man motivera att man gör en lånefinansiering. Om vi skulle behöva höja försvarsbudgeten väldigt kraftigt till följd av en allvarlig säkerhetspolitisk situation, alltså ännu allvarligare än den vi ser i dag, kanske det inte är lämpligt att radikalt höja skatterna med en gång eller att radikalt skära ned på andra utgifter. I stället kan det vara lämpligt med en lånefinansiering. Man kan diskutera vad som är klokast, men det finns ett argument för att utjämna i sådana situationer.

Vi skulle kunna tänkas hamna i en sådan situation och få väldigt kraftiga behov på försvarets område. Då tänker ni kanske: Men det är ju ganska stora satsningar. Ja, men de är inte så stora jämfört med vad man nu unnar sig på andra områden. I den meningen förefaller det, om man ser på det hela utifrån, vara fullt möjligt att hantera de satsningar som nu görs inom de ramar som finns. Men som sagt: Skulle man behöva väldigt kraftiga insatser är det kanske bättre att leva med att man inte klarar av överskottsmålet i den situationen på annat sätt än genom att i förväg minska kraven på finanspolitiken.

Avslutningsvis återkommer jag till detta med klimatpolitiken. Det tycker vi nog är det bästa skälet av dessa skäl för att göra förändringar i ramverket. Det handlar ju, som vi ser det, om temporära förändringar. Det handlar i allt väsentligt om en stor omställning av ekonomin som behöver göras, säg, under de närmaste 10–15 åren; det där kan vi säkert diskutera exakt. Men det handlar inte nödvändigtvis om att lyfta nivån långsiktigt.

Detta är också en typ av investeringar där man kan argumentera för att om vår generation skulle ta hela kostnaderna skulle det bli för lite för kommande generationer, som ju också uppenbarligen har väldigt stor glädje av att detta görs. Det finns också argument i motsatt riktning. Man kan hävda att det är vi som har ställt till det och att vi borde betala allt och kommande generationer inget. Man kan tänka på olika sätt kring detta, men det är värt att fundera kring.

Som jag sa finns det ingen ordentlig bedömning av vad det skulle kosta. En sådan måste rimligen ligga i botten innan man gör en förändring av ramverket. Vi konkluderar alltså med att en fördjupad analys på klimatområdet behövs och att en sådan också skulle kunna ge motiv för en förtida översyn.

Ordföranden: Nu har Lars Heikensten presenterat Finanspolitiska rådets rapport. Vi ska nu få höra riksrevisor Helena Lindbergs kommentarer på samma rapport.

Helena Lindberg, Riksrevisionen: Fru ordförande! Stort tack för inbjudan och för möjligheten att kommentera den här rapporten, *Svensk finanspolitik 2022*. Det har verkligen varit ett stort nöje att läsa denna välskrivna rapport, vilken som vanligt innehåller många intressanta analyser av svensk ekonomi och finanspolitik. Och den *är* verkligen väldigt välskriven, hela vägen ut i kapillärerna.

Som alla vet gör Riksrevisionen nästan varje år en granskning av tillämpningen av det finanspolitiska ramverket i de ekonomiska propositionerna. Ofta brukar vi göra iakttagelser och rikta rekommendationer kring frågor som handlar om utgiftstaket, överskottsmålen eller planen för återgång till överskottsmålet. Men vi tittar faktiskt också på om texten och siffrorna hänger ihop och om det som står där är transparent och begripligt.

Det finanspolitiska ramverket utgör bottenplattan för våra bedömningar – eller bedömningsgrunden, som vi kallar det på effektivitetsrevisonsspråk, helt enkelt. Sedan gör vi också ofta granskningar av mer tematisk karaktär inom området offentliga finanser. Vi har i närtid publicerat en särskild rapport där vi har granskat utgiftstaket, men vi har också tittat på pris- och löneomräkningssystemet för de statliga förvaltningsutgifterna.

Just nu jobbar vi med en granskningsrapport som handlar om de extra ändringsbudgetarna under 2020 och 2021. Den rapporten kommer att publiceras i juni. Ni skriver ju en hel del om detta i er rapport, men jag hade faktiskt tänkt låta bli att kommentera det med tanke på att vår publicering ligger så nära i tiden.

Med detta sagt kan jag alltså konstatera att Riksrevisionen i hög utsträckning jobbar med ganska många av de frågor som Finanspolitiska rådet har avhandlat. Mina kommentarer kring er rapport tar i grund och botten sin utgångspunkt i de bedömningar och iakttagelser som vi har gjort på vårt håll och med vårt perspektiv.

Så till mina kommentarer. När det gäller utgiftstaket: Jämfört med rådets rapport från förra året upplever jag att era bedömningar av regeringens hantering nu är betydligt mer kritiska. Kritiken ni riktar ligger också väl i linje med kritik som vi på Riksrevisionen har fört fram.

I december förra året lyfte vi till exempel fram att budgeteringsmarginalen 2023 understeg riktlinjerna. Detta innebar en risk, inte minst med tanke på det rådande parlamentariska läget. Varför det då? Jo, därför att regeringens förslag

till budget inte är helt ”lagt kort ligger”. Situationen i riksdagen har visat att det inte sällan läggs till eller dras ifrån i förhållande till de förslag som kommer i budgetpropositionen. Detta gör det extra viktigt att det är transparent och tydligt vad som föreslås i budgetpropositionen.

Vi bedömde att avsaknaden av tillräcklig marginal till taket 2023 borde ha framgått tydligt i budgetpropositionen för 2022. Det är viktig information för riksdagen, för att vi inte ska riskera att hamna i ett läge där utgiftstaket är hotat.

Avsaknaden av en nödvändig marginal 2023 kritiserar ju också ni i Finanspolitiska rådet. Därtill visar ni att prognoserna numera inte bara indikerar att det är för liten marginal utan att det nu alltså inte finns någon marginal. Tvärtom tycks vara fallet. Nu måste utgiftsminskningar till om taket inte ska överskridas – givet att prognoserna står sig, förstås.

På tal om transparens finns det en fråga till där det måhända är lite otydligt, tycker jag, vilken ståndpunkt Finanspolitiska rådet egentligen har numera. Det gäller frågan om de kraftiga höjningar av utgiftstaken 2021 och 2022 som regeringen föreslog i budgetpropositionen för 2021.

Vi på Riksrevisionen kritiserade dessa mycket kraftiga höjningar av taken. Vi bedömde inte att argumenten som framfördes för de kraftiga höjningarna av taken 2021 och 2022 riktigt stod pall mot kraven i det finanspolitiska ramverket.

Frågan om att höja utgiftstaken kraftigt har egentligen två sidor. Jag tar plussidan först: Om man höjer taken väldigt mycket, som regeringen gjorde, slipper man sannolikt att återvända till riksdagen och be om ytterligare höjningar av taken i ett senare skede. Det kan ju anses vara bra, såklart, eftersom flera höjningar kan skada förtroendet för utgiftstaket som instrument.

I den andra vågskålen, på minussidan, ligger att en kraftig höjning av utgiftstaken riskerar att leda till att taken över huvud taget inte får någon styrande funktion. Då uppstår en risk för en försvagad budgetdisciplin och minskad prioritering bland utgifterna, eller för den delen att temporära utgifter glider över och blir mer permanenta utgifter.

Riksrevisionen bedömde risken för försvagad budgetdisciplin som allvarligare än konsekvenserna av att tvingas justera taken en extra gång i händelse att pandemin skulle utvecklas till att bli ännu värre och försvåra läget. Men Finanspolitiska rådet gjorde – då – en annan bedömning. Risken för att tvingas återvända till riksdagen och be om höjda tak viktade ni väldigt högt.

Ni skriver lite om det i rapporten, och ni för också ett resonemang kring tillfälliga och permanenta utgiftsökningar. Men det är inte helt solklart för mig huruvida det ni skriver innebär att ni nu har omvärderat er syn. Så min fråga till Finanspolitiska rådet blir: Har ni samma syn på tillfälliga utgiftstakshöjningar och risk för försvagad budgetdisciplin nu, med facit i hand, som ni hade förra året?

När det sedan gäller planen för återgång till överskottsmålet: Precis som Riksrevisionen noterar rådet att det fanns en plan för återgång i budgetpropositionen för 2022 men också att planen var väldigt tunn. Planen borde sortera

ut och beskriva hur nedtrappningen av tillfälliga åtgärder bidrar till att överskottsmålet nås 2023. Här delar vi er syn.

Det kan säkert uppfattas som lite gnälligt av både Riksrevisionen och Finanspolitiska rådet att med jämna mellanrum komma med krav på återgångsplaner. Förstår inte vi att det redan är fullt upp att göra med att hantera kriserna? Jo, det är klart att vi förstår det. Men samtidigt är det just när det är kris som det är stora underskott i de offentliga finanserna, och det är då det som mest finns behov av en plan för återgång.

Så, finansministern: Vi gör vårt jobb. Vi gnäller och vi tjarar, och det har sin funktion på längre sikt.

När det gäller finanspolitikens inriktning i budgetpropositionen för 2022: En fråga som vi har brottats med i granskningen av just den budgetpropositionen – även Finanspolitiska rådet tycks ha brottats med den – handlar om huruvida finanspolitiken var välavvägd eller om finanspolitiken helt enkelt var för expansiv.

Det kan ju tyckas vara en enkel sak att bedöma, men så är det inte – i alla fall inte om man har det finanspolitiska ramverket som måttstock. Detta beskriver rådet mycket väl i rapporten. Det gäller handlingsregeln för hur man återgår till överskottsmålet efter en avvikelse och behovet av att samtidigt ta konjunkturella hänsyn.

Om det råder underskott samtidigt som det är lågkonjunktur finns en målkonflikt. Ramverket ger stöd för två alternativ: gasa på eller prioritera återgång till överskottsmålet, det vill säga inte gasa fullt så mycket.

I det här fallet valde vi på Riksrevisionen att fria hellre än fälla och konstaterade att den föreslagna inriktningen på finanspolitiken inte var i strid med det finanspolitiska ramverket. Här har rådet valt en lite tuffare linje. Budgeten enligt regeringens proposition bedömer ni som alltför expansiv. Ni skriver, ganska strängt dessutom: ”Avvikelsen från överskottsmålet ... är avsevärd och regeringens argumentation övertygar inte.”

Jag undrar, ordförande Lars Heikensten: Var det självklart för er att direkt landa i en kanske hårdare tolkning av ramverket gällande finanspolitikens inriktning?

Från målkonflikter i ramverket, som jag nyss berörde, till det femte kapitlet i rapporten, som har titeln Bör ramverket ses över? För oss på Riksrevisionen är ramverket lite speciellt eftersom det, som jag nämnde, är själva vår bedömningsgrund. Vi ifrågasätter normalt inte bedömningsgrunden, för då har vi inget att jämföra med och värdera verkligheten mot.

Målkonflikten i handlingsreglerna, som beskriver lämplig finanspolitisk inriktning, har vi pratat om. Ni tar upp ytterligare aspekter som jag tycker skulle kunna tala för att det görs en ny översyn tidigare än, som planerat, 2027, som vi hörde. Ni landar inte riktigt i någon tydlig slutsats i rapporten, men det är en intressant diskussion.

När det gäller val av målnivå för det offentligfinansierade sparandet och huruvida den nivån måste justeras skyndsammare än enligt ordinarie tidtabell

vågar jag ändå påstå att det, trots er noggranna genomgång, för mig framstår som en rent politisk fråga.

När det gäller klimatrelaterade utgifter, som ni lyfter fram särskilt, bland annat eftersom de, som vi också hörde, inte lyftes i den förra översynen av ramverket men också eftersom klimatet på ett särskilt sätt är en angelägenhet över generationsgränserna, säger jag inte emot er. Men många skulle säkert, inte minst i dessa dagar, hävda att till exempel försvarsutgifterna också är en fråga som skulle kunna ses på ett liknande sätt – liksom även andra områden, för den delen.

Är det avslutningsvis något jag saknar i rapporten? Det är svårt att önska sig något ytterligare med tanke på allt som ändå inryms i denna välskrivna rapport. Men en fråga som är väldigt aktuell och som det kanske hade kunnat skrivas om är hur inflationen påverkar de offentliga utgifterna, de offentliga intäkterna, saldoto och reformutrymmet.

Inflationen är just nu onekligen väldigt hög; den blir närmare 5 procent i år, i alla fall om man ska tro den ekonomiska vårpropositionen. Framåt i tiden ligger inflationstakten lägre, enligt prognoserna, men ganska många ekonomer varnar för att risken finns för att inflationen kan bita sig kvar ett tag.

Detta är ett bekymmer på väldigt många sätt, kanske inte minst för Riksbanken. Men är det inte också bekymmersamt för de offentliga finanserna? Jag tänker så här, på ett ungefär: Många av våra skatter är relaterade till arbetsmarknaden och ökar i takt med lönerna. Ju högre löneökningar motiverade av produktivitetstillväxt, desto mer skatt. Våra offentliga utgifter, däremot, har bara till liten del en koppling till löneutvecklingen men till stor del en koppling till inflationen. I normalfallet är ju löneutvecklingen högre än inflationen, och det gör att våra skatteintäkter ökar mer och snabbare än de offentliga utgifterna. På det sättet uppstår automatiskt ett reformutrymme.

Men vad händer nu då, när lönerna och skatteintäkterna inte ökar snabbare än inflationen? Uppstår det då egentligen alls något reformutrymme, eller blir det precis tvärtom? Uppstår det i stället ett automatiskt sparbetning för regeringen och riksdagen att starta spelbordet med, så att säga? Detta kan jag inte se att ni har skrivit något om i rapporten, men frågan känns relevant för mig att titta på. Och när jag tänker efter är det kanske något som vi på Rikskommissionen skulle kunna gräva vidare i vid någon av våra granskningar senare under året.

Här stannar jag och tackar för möjligheten att kommentera denna fina och gedigna rapport om svensk finanspolitik 2022.

(Applåder)

Finansminister Mikael Damberg (S): Fru ordförande! Tack för möjligheten att komma hit i dag! Jag ska redogöra för regeringens övergripande kommentar till Finanspolitiska rådets årliga rapport, men jag vill börja med att konstatera att det är viktigt med en väl fungerande uppföljning av finanspolitiken. Det kanske är särskilt viktigt i osäkra tider och när det ekonomiska läget är väldigt

svårförutsägbart. Därför välkomnar regeringen först och främst årets rapport från Finanspolitiska rådet.

Inledningsvis kan man konstatera att krisåtgärderna under pandemin har bidragit till att Sverige har klarat krisen förhållandevis väl. Vi hade ett mindre tapp i bnp än många andra länder, och i december var vi tillbaka på den tillväxtbana vi förutspådde före krisen. Jag noterar att Finanspolitiska rådet i sin rapport också understryker att de finanspolitiska stöd som sattes in under pandemin i huvudsak var väl utformade och bidrog till att lindra konsekvenserna för både individer, företag och kommuner.

Rysslands invasion av Ukraina har kastat om den ekonomiska dagordningen. Vi kan konstatera att den ekonomiska utvecklingen framåt är svårbedömd. Den största osäkerheten är förstås kopplad till kriget i Ukraina och hur det kommer att utvecklas framöver. En annan betydande osäkerhet är hur inflationen utvecklas. Vi kan komma att se ett oväntat skifte också i pandemin, genom exempelvis nya mutationer och ökad smittspridning.

Det finns alltså osäkerhet kopplat till både kriget i Ukraina och det pandemiska läget – nu senast har vi till exempel sett hur den stora smittspridningen i Kina lett till stora nedstängningar. Detta kan utlösa ytterligare utbudsstörningar i världsekonomin och för Sverige.

Jag noterar att regeringens åtgärder är i linje med de rekommendationer som ges av internationella organisationer, som förespråkar både tillfälliga åtgärder och åtgärder riktade mot svaga hushåll för att lindra konsekvenserna av prisökningarna.

Sedan Ryssland invaderade Ukraina har vi från regeringens sida haft tre prioriteringar: sanktioner mot Ryssland, att stötta Ukraina och att stärka Sverige. För att stärka Sverige genomför vi den största utbyggnaden av det militära försvaret sedan andra världskriget, och vi stärker det civila försvaret – i bred politisk enighet i riksdagens kammare.

Vi lindrar krigets konsekvenser för svenska hushåll och företag, och vi sår en fortsatt hantering av pandemin – jag går inte in på allt detta nu. Vi har till exempel skjutit till medel för att möjliggöra en fjärde dos för dem som är 65 år eller äldre, om det skulle visa sig behövas.

Utöver detta fortsätter det långsiktiga arbetet med de samhällsproblem som Sverige har. Vi skyndar på omställningen till fossilfria bränslen för säkerheten, jobben och klimatet. Vi rustar upp samhällets skyddsvallar med en stark välfärd, och vi tar nya tag mot segregation och kriminalitet.

Om man tittar på det strukturella sparandet för 2022 och jämför det med andra länders ser man att Sverige tillhör de länder som har de minsta underskotten för 2022, trots stora krisåtgärder. IMF gör i sin sammanställning bedömningen att vårt strukturella sparande ligger på $-0,3$ procent av potentiell bnp. Vår bedömning är $-0,4$ procent – det brukar diffa lite i de här prognoserna. Så ser det alltså ut i ett internationellt perspektiv.

Vi kan också konstatera att det fortsatt finns ett stort handlingsutrymme för Sverige. Om vi tittar på skuldkvoten ser vi att vi i jämförelse med övriga EU

fortfarande tillhör dem som har de lägsta. Sverige har alltså fortsättningsvis goda marginaler att hantera ett förvärrat ekonomiskt läge.

Ratinginstitut som bedömer Sveriges kreditvärdighet har i sina senaste rapporter genomgående noterat att Sverige har låg offentlig skuld och ett starkt finanspolitiskt ramverk och att detta har möjliggjort en kraftfull krispolitik under pandemin, utan att hållbarheten i de offentliga finanserna har äventyrats. Vi ligger också på den högsta kreditvärdighetsnivån, även nu i det nya osäkra ekonomiska läget. Det är klart att denna trovärdighet bygger på att alla partier står upp för det finanspolitiska ramverket.

För för lite mer kommentera de olika slutsatser som Finanspolitiska rådet lämnar i årets rapport kan man titta på kapitel 2, där rådet menar att avvikelser från överskotts målet i BP22 är avsevärd och att regeringens argumentation om stabiliseringspolitiska motiv inte övertygar. Man menar att detta även gäller den politik som presenteras i VÅP22.

Givet att pandemin var en exogen chock som slog hårt mot svensk ekonomi var det motiverat att avvika från målnivån för överskotts målet under ett antal år. Jag kan därtill konstatera att det strukturella sparandet återställs 2023.

Givet storleken på chocken och de åtgärder som har vidtagits för att lindra krigets ekonomiska konsekvenser för svensk ekonomi är avvikelser från målnivån relativt begränsad. Även om resursutnyttjandet närmade sig det normala i BP22 bedömdes arbetslösheten fortsatt vara förhöjd. Därtill har Rysslands invasion av Ukraina lett till att finanspolitiken har behövt ställas om för att säkerställa bland annat att svagare grupper inte drabbas oproportionerligt av de prisökningar situationen lett till. Givet detta och i kombination med storleken på chocken anser regeringen att det är viktigt att inte strama åt finanspolitiken för snabbt.

Vidare skriver Finanspolitiska rådet i samma kapitel att den ekonomiska politiken inte är förenlig med ramverkets riktlinjer om utgiftstak och budgeteringsmarginal. Rådet konstaterar att regeringen i vårpropositionen redogör för att man har påbörjat ett arbete för att kunna återkomma med förslag om utgiftsbegränsande åtgärder i BP23. Rådet anser att regeringen redan i vårpropositionen skulle ha diskuterat omfattningen och inriktningen för sådana åtgärder och därmed vilka prioriteringar som kan komma att bli aktuella.

Givet det osäkra läget i omvärlden gjorde regeringen bedömningen att det vore lite förhastat att redan i vårpropositionen närmare diskutera omfattningen och inriktningen för de utgiftsbegränsande åtgärderna. Jag menar att detta är något som bäst hanteras ordnat och samlat inom den gängse budgetprocessen, där olika förslag kan prioriteras i förhållande till varandra i en hel budget. Regeringen har därför påbörjat ett arbete för att i budgetpropositionen för 2023 kunna återkomma med förslag till utgiftsbegränsande åtgärder.

Rådet understryker därtill att det är viktigt att både finanspolitiken och budgetprocessen återgår till normalitet. Jag välkomnar att rådet lyfter en diskussion om vikten av en ordnad budgetprocess. Under coronakrisen behövde vi snabbt fatta beslut om mycket omfattande åtgärder. Nu har finanspolitiken behövt ställa om för att säkerställa till exempel försvarssatsningar och att

svagare grupper inte drabbas oproportionellt av de prisökningar som kriget har lett till. Det har varit nödvändigt, men jag instämmer helt i rådets slutsats att detta inte får bli en permanent ordning.

Det finns i närtid ett flertal exempel på hur olika riksdagsmajoriteter inte har behandlat budgeten som en helhet. Det är en oroväckande utveckling som påminner om budgethanteringen i Sverige före 90-talskrisen.

Även om vi ibland i dessa kammare är oense om den politiska inriktningen är det viktigt att vi är överens om spelreglerna eftersom de fyller ett viktigt syfte. Jag håller med rådet om att vi behöver komma tillbaka till en stram och samlad budgetprocess för att kunna upprätthålla det finanspolitiska ramverk vi tillsammans har utvecklat, för att värna de offentliga finanserna på längre sikt. Vi får inte glömma bort de lärdomar vi drog av 90-talskrisen. Våra starka statsfinanser ger Sverige en stark position att hantera kriser och strukturella utmaningar, till skillnad från många andra länder. Utan en ordnad budgetprocess riskerar vi långsiktigt att tappa kontrollen över statens finanser.

I kapitel 3 menar Finanspolitiska rådet att de förändringar som har beslutats inom sjukförsäkringen riskerar att minska sysselsättningen. Rådet skriver också att trygghetspensionens kriterier för bedömning av arbetsförmåga bör ha en fortsatt väsentlig funktion. En hög sysselsättning är centralt för att vår välfärd ska kunna finansieras. Detta förutsätter också att medborgarna känner trygghet när det gäller att få ersättning från sjukförsäkringen när de är sjuka. För att säkerställa sjukförsäkringens legitimitet är det viktigt att kraven på omställning inte kommer för tidigt så att man ges goda möjligheter att komma tillbaka till arbetsmarknaden.

I kapitel 4 framhåller rådet att det kommer att krävas mycket stora, framför allt privat finansierade, klimatrelaterade åtgärder de kommande åren och att det finns centrala kunskapsluckor när det gäller i vilken utsträckning offentlig finansiering behövs för detta. Jag välkomnar att rådet lyfter behovet av klimatrelaterade åtgärder de kommande åren och ser fram emot att läsa och analysera de förslag som ni har på området.

Klimatomställningen är en av regeringens främsta prioriteringar, och i genomförandet är näringslivets gröna omställning central. Regeringen har redan genomfört en rad stödjande åtgärder på området – införandet av statliga gröna kreditgarantier och satsningen på Industrilivet, för att nämna några.

För att Sverige ska kunna uppnå sina klimat- och miljömål behöver näringslivet fortsätta att genomföra en grön omställning, vilket kommer att kräva ytterligare investeringar. För att öka investeringstakten ytterligare kan styrmedel och alternativa investeringsmodeller också bli aktuella.

Flera kartläggningar och behovsanalyser har gjorts på området. Exempelvis Fossilfritt Sverige och Klimatpolitiska rådet har också lämnat förslag till hur finanssektorn och finansbranschen i större utsträckning kan bidra till mer investeringskapital som går till klimatomställande aktiviteter och projekt.

Som ett led i det fortsatta arbetet ges nu en utredare i uppdrag att bistå Finansdepartementet och Näringsdepartementet i arbetet med att inom några

månader ta fram konkreta förslag om hur man kan gå vidare med att stötta den gröna omställningen i Sverige ur ett finansmarknadsperspektiv, framför allt.

I kapitel 5 menar rådet att det i princip inte finns några skäl för tidigare ändringar i ramverket. Skulle det finnas några skäl härrör, menar man, det starkaste skälet från klimatområdet. Jag välkomnar att rådet lyfter en diskussion om huruvida ramverket bör ses över tidigare och vilken roll klimatomställningen bör spela i den översynen.

Redan innan överskottsmålskommittén inrättades var vår uppfattning att överskottsmålet borde ersättas av ett balansmål. Sedan dess har den offentliga sektorns bruttoskuld sjunkit snabbare än den utveckling som överskottsmålskommittén såg framför sig. Trots att Sverige investerat nära 600 miljarder kronor i krisåtgärder för att rädda jobb och företag under pandemin står de offentliga finanserna fortfarande starka.

Det finanspolitiska ramverket är ett viktigt verktyg för att se till att finanspolitiken är brett politiskt förankrad, långsiktigt hållbar och transparent. Att ramverket respekteras är en förutsättning för hållbara offentliga finanser över tid. Detta gäller naturligtvis också möjligheten att möta de utmaningar vi står inför och hanteringen av klimatkrisen. Att öka takten i klimatomställningen är en av regeringens främsta prioriteringar. Vid en översyn av nivåerna i ramverket kan man förstås också ta hänsyn till framtida behov av offentliga investeringar på olika områden.

Men jag vill också understryka att huvudfokus vid en översyn är hållbarhet i de offentliga finanserna. Internationella erfarenheter visar att om hållbarheten äventyras blir det svårt att upprätthålla goda offentliga finanser.

Detta avslutar mina kommentarer. Jag är längre fram beredd att svara på frågor.

(Applåder)

Ordföranden: Då tänkte vi egentligen lämna över till ledamöterna, men eftersom Lars Heikensten fick många konkreta frågor av Helena Lindberg, vilket var väldigt effektivt, får han en kort stund för att bemöta några av dem.

Lars Heikensten, Finanspolitiska rådet: Jag kan försöka hantera några av de frågeställningar som riksrevisorn lade fram och några av de saker som finansministern nämnde; delvis berör de väl samma saker.

Jag tänkte börja med frågan om politikens inriktning, det vill säga frågan om man borde eller inte borde ha haft ett överskott i den här situationen. Tittar man väldigt strikt på ramverket kan man göra lite olika tolkningar av den frågan. Avseende kan fästas vid den takt med vilken man närmar sig målnivån eller mer vid det läge där ekonomin befinner sig. Vi har lagt tyngdpunkten vid det senare och gjort bedömningen att ekonomin är i en situation med fullt kapacitetsutnyttjande – i balans, som vi säger – och då bör man normalt ha ett överskott. Det är bara genom att agera på det sättet som man i långa loppet uppnår målet.

Arbetslösheten lyfter regeringen fram som ett argument för att inte göra på det här sättet. Jag kan säga, även om vi inte skriver det explicit, att det hade varit trovärdigare om regeringen parallellt hade vidtagit omfattande åtgärder direkt inriktade på att lösa arbetslöshetsproblemet, med den karaktär det har. Nu ägnar man sig huvudsakligen åt en hög allmän efterfrågan.

När det gäller utgiftstaket, som riksrevisorn tog upp, skulle jag fortfarande tycka som vi tyckte förra året – att det var rimligt att låta utgiftstaken stiga ganska mycket. Den situation vi befann oss i då påminner, tycker jag, i vissa avseenden om den situation där man befinner sig i samband med, säg, en bankkris. Det viktigaste i det läget är att lugna ned tjänsterna. Det gör man normalt sett, när det gäller en bankkris, genom att utfärda en bankgaranti. I det här fallet gällde det att göra tydligt att staten var beredd att göra allt som behövdes. Det tycker jag var en rimlig hållning.

Sedan var vi bekymrade för att det skulle bli svårt att hålla utgiftstaket framöver; det lyfte vi tydligt fram. Även med vetskapen om att detta nu visar sig bli komplicerat tror jag att jag hade valt att agera likadant. Jag tycker att det sätt man agerade på var rimligt i den situationen.

Finansministern säger att man avser att hantera problemen när det gäller utgiftstaket i budgetpropositionen till hösten. Vi tycker, som vi skrev, att detta är okej i sig. Även om jag förstår det motbjudande i att i denna situation, inför höstens val, ge sig in i en diskussion om de besparingar som kan komma att krävas efteråt är det nog, utifrån den roll jag har, naturligt att uttrycka en önskan om att så hade skett.

När det gäller planer, som riksrevisorn nämnde, tror jag att det är viktigt att vara medveten om att om man bryter mot olika regelverk och inte är tydlig med hur man ska ta sig tillbaka är detta naturligtvis inte ett jättestort problem så länge allt är i sin ordning och alla upplever att allt är i sin ordning. Men jag kan försäkra att jag har varit i situationer där bristen på preciseringar av vad man avsett att göra när det gäller sparande kostat väldigt mycket i termer av högre räntor.

Jag tror att det är klokt att tänka igenom – och det borde regering och riksdag göra – vilka krav man bör ställa på tydliga planer i denna typ av situationer. Det är bra att ha en ordning för detta, som man tillämpar även när det är relativt lugnt, så att man är beredd när det stormar mer framöver.

Frågan om val av målnivå togs upp; den berördes av både riksrevisorn och finansministern. Riksrevisorn sa att det är en rent politisk fråga – nja, jag skulle säga att man behöver räkna igenom vilka konsekvenserna av olika målnivåer blir i olika avseenden. Det kan man göra, och då kan man se om finanserna är hållbara på lång sikt eller inte. Men jag skulle säga att det så länge vi rör oss inom intervall som plus en tredjedels procent av bnp eller runt noll är en politisk fråga. Båda dessa är uppenbart förenliga med hållbarhet i finanserna på längre sikt.

Vad vi hoppas bidra med i denna diskussion är inte att sätta ned foten och ange exakt vilken nivå man bör ha utan att försöka att lite grann sortera argumenten: Vilka argument är rimliga respektive mindre rimliga? Det har, som

jag nämnde, figurerat väldigt många argument – jag hann bara toucha vid den här diskussionen – som, tycker jag, har varit rätt dubiösa. Det gäller att fundera igenom detta, helt enkelt.

Slutligen tycker jag också att frågan om vad inflationen kan betyda för de offentliga utgifterna är intressant, men jag vågar inte svara på frågan om vad jag tror. Våra offentliga system har ju ändrats ganska mycket. Tidigare, när jag började hålla på med sådana här saker, ledde högre inflation normalt sett till bättre offentliga utgifter. Men det är mycket möjligt att de förändringar som gjorts nu får den motsatta effekten. Vi kan i så fall återkomma till det.

Björn Wiechel (S): Ordförande! Tack för intressanta föredragningar! Man kan inledningsvis reflektera lite kring hur skuldbördan ska fördelas när det gäller brytandet mot en ordnad budgetprocess. Hänsyn måste tas till dels bärandet av ramverket, dels den demokratiska ordningen mellan riksdag och regering. Detta kan man reflektera över.

Jag har en fråga som gäller relationen mellan penning- och finanspolitik, och jag riktar mig till rådet. Det finns en debatt om att man gärna vill se en mer aktiv finanspolitik. Vi har haft en expansiv penningpolitik, som bland annat har lett till att vi har väldigt höga tillgångsvärden. Nu ser vi att den blir mindre expansiv, och det finns en oro för att vi med finanspolitiken ska elda på och gynna inflationen. Samtidigt ska vi stötta hushåll.

Lars Heikensten inledde med att säga att vi har en omvärld med snabba scenförändringar, vilket ger skäl för hängslen och livrem, samtidigt som vi ska kunna göra aktiva insatser. Och så har vi debatten om balansen mellan finans- och penningpolitik. Jag skulle uppskatta om rådet ville resonera lite kring hur man ser på den balansen – om man är nöjd eller vill se förändringar eller andra åtgärder från politikens håll.

Elisabeth Svantesson (M): Jag vill tacka rådet, både de tjänstemän och de ledamöter som är här, för en bra och välskriven rapport. Det är viktigt att vi varje år resonerar kring dessa frågor.

Vi befinner oss och har befunnit oss i en exceptionell tid, med pandemi och en expansiv finans- och penningpolitik. Före krisen resonerade några av oss om att vid nästa kris, det vill säga pandemin som sedan kom, måste finans- och penningpolitiken vara mer samstämmig. Det tycker jag också att den har varit. Vi har stöttat på olika håll. Det vi har gjort från riksdag och regering med stöd till företag och hushåll har varit helt exceptionellt och viktigt.

Men det har också skett i en exceptionell tid i bemärkelsen att regeringen är konstitutionellt svag, det vill säga att den egentligen inte har stöd för sin egen budget. Detta är extra allvarligt när vi har en sådan situation som vi har. Men så har det varit. I många andra länder avgår regeringar, men i Sverige har vi inte riktigt den ordningen. Det är inte detta vi ska diskutera här, men jag bara konstaterar det. Och det gör också situationen ännu mer prekär. Det var en reflektion.

Min fråga ligger i linje med Björn Wiechels och är framåtsyftande. Vi har en inflation som vi inte riktigt vet vart den tar vägen. Jag var väl redan under hösten mer orolig än många andra för att den skulle bli mer långvarig. Vi vet heller inte vart konjunkturen tar vägen. Det finns stor osäkerhet och många risker. Det finns till och med en oro för stagflation – vi hoppas verkligen inte att vi ska behöva se det. Detta är något vi inte har pratat om på decennier utan bara under grundkursen i nationalekonomi. Men den risken finns faktiskt, och den ska man vara medveten om. Vi vet inte vart inflationen tar vägen.

Nu när vi har så kloka människor i panelen – jag riktar mig främst till rådets ordförande, men även riksrevisorn får gärna kommentera – skulle jag vilja ta upp samspelet framöver mellan penning- och finanspolitik. Penningpolitiken ska ju dämpa inflationen, och finanspolitiken kan inte i det läget elda på inflationen. Det är helt uppenbart att finanspolitiken sammantaget måste vara återhållsam. Detta kommer naturligtvis att leda till många utmaningar i ett läge där behoven är stora, och det kommer att kräva förmåga att prioritera. Hur ser både Lars Heikensten och Helena Lindberg på det samspelet framåt? Många hade före pandemin tankar och åsikter om samspelet vid nästa kris. Jag undrar hur ni tycker att samspelet ska se ut och hur framför allt finanspolitiken ska kunna samspela i detta mycket svårare läge.

Lars Heikensten, Finanspolitiska rådet: Frågan om samspelet mellan finanspolitik och penningpolitik är inte en fråga som vi ägnar särskilt mycket uppmärksamhet i årets rapport, men vi diskuterade den en hel del i fjolårets rapport. Man kan konstatera att den övergripande bilden är att vi under perioden från det att det sattes ett inflationsmål fram till nu har haft en på det stora hela taget god och stabil ekonomisk utveckling. Det är svårt att peka på att samspelet inte har fungerat och lett till stora bekymmer.

Man kan ställa sig frågan om det inte skulle ha kunnat vara lite mer optimalt här eller där om man hade haft en beslutsfattare som tagit alla beslut snarare än att de hade tagits på två olika ställen. Det är lite grann en fråga om vad man tror om den ekonomiska politikens möjligheter. Det går säkert att hitta tillfällena när det hade kunnat bli marginellt bättre, men den strategiska frågan är om vi tror att det vore bättre med en ordning med en allomfattande makthavare som bestämde både penningpolitik och finanspolitik. Det tror jag inte att det skulle vara i det långa loppet. Jag tror att ekonomisk politik handlar mer om att undvika de riktigt stora misstagen än om att finjustera ekonomin över tiden. Det är min erfarenhet av det jag har sett.

Mycket av diskussionen, även före fjolårets diskussion, fördes mot bakgrund av en situation med mycket låga räntor och en föreställning om att penningpolitiken skulle vara impotent i hög utsträckning och att det därför behövdes en mycket aktiv finanspolitik. Det hade vi inget emot utan konstaterade tvärtom att det var fullt rimligt i en sådan situation. Tack vare att vi har så goda statsfinanser var det också möjligt att bedriva det. Det var i själva verket också vad som skedde, framför allt under och efter pandemin. Det gick ju utmärkt, så bevisbördan ligger lite på den som säger att ramverket satte stopp.

Som Elisabeth Svantesson sa är läget ett helt annat nu, och det är en ganska dramatisk förändring. Jag brukar inte ha så mycket synpunkter på vad Riksbanken gör och inte gör, men jag kan säga att när det gäller den amerikanska centralbanken förvånade det mig mycket när de långa räntorna gick upp för ett och ett halvt år sedan och man bemödade sig med att gång på gång tala om att det var fel eftersom det var tillfälliga effekter som drev det. Jag tyckte att det var konstigt, om inte annat så taktiskt, av centralbankschefer att göra det, för det brukar alltid vara bättre om marknaden drar upp räntorna än om man är tvungen att sitta i tv-rutan och göra det själv. Man argumenterade så säkert för en ståndpunkt som sedan visade sig ohållbar. Jag tycker att det är uppenbart att den amerikanska centralbanken har varit för sent ute.

Huruvida det nu går eller inte går att undvika att höja räntorna till en högre nivå än vad som hade behövts om man hade agerat lite tidigare är en öppen fråga. Men det är uppenbart att det innebär risker. De ser dock lite olika ut i olika länder, för betydligt högre räntor kommer att utsätta det europeiska systemet för stora störningar eftersom det finns länder som har väldigt stora statskulder. Men i länder som vårt kommer de huvudsakliga effekterna vara via tillgångsprismarknadernas effekter på hushållen eller via bostadsmarknaden om vi hamnar i ett sådant scenario.

Med reservation för vad som kan hända så delar jag Elisabeths uppfattning att som det nu ser ut talar mycket för att en relativt återhållsam finanspolitik är det lämpligaste framöver för att göra det lättare för Riksbanken att inte behöva höja räntorna så mycket. Samtidigt är de mycket beroende av vad som händer i utlandet, så det är långt ifrån bara Sverige som styr detta.

Jag tror att jag sa detta i fjol, men jag vill gärna säga det igen: När Riksbanken blev legalt oberoende tyckte jag att det var fullständigt oproblemiskt att föra samtal med dem som bedrev finanspolitiken. Det var ju alldeles uppenbart att vi hade vårt uppdrag och att vi skulle göra det själva. Jag utgår från att det finns en dialog mellan dem som bedriver finanspolitik och dem som bedriver penningpolitik i landet så att man vet vad den ene och den andre befinner sig någonstans i sina tankar. Även om var och en har sitt ansvar har man en kunskap om hur de andra resonerar. I den meningen menar jag att en samordning är ganska oproblemisk.

I fjolårets rapport välkomnade vi explicit mer av en öppen diskussion i samhället i dessa frågor och kanske utfrågningar med både finansminister och riksbankschef på något valfritt sätt. Jag kan förstå om de inte vill sitta och debattera, men man kan ha inlägg av bägge och kommentarer av externa experter eller dylikt.

Helena Lindberg, Riksrevisionen: Som ni kanske noterade tog jag min utgångspunkt i mina kommentarer i den granskningsverksamhet som Riksrevisionen bedriver. Så jobbar vi på Riksrevisionen; vi uttalar oss ogärna utan att ha täckning i en granskningsrapport som vi har genomfört. Jag noterar med intresse att Riksrevisionen under sin tid som myndighet under riksdagen aldrig har granskat penningpolitiken, och vi diskuterar givetvis internt om vi borde

göra det. Med det sagt tänkte jag inte kommentera frågan om samspelet mellan finanspolitiken och penningpolitiken. Men jag kanske får återkomma.

Jag vill dock understryka det som Lars Heikensten sa. Även Riksrevisionen är en oberoende myndighet under riksdagen, men ett oberoende får inte tas till intäkt för att ett samtal inte kan försiggå. Det är bara välkommet att man uppmuntrar samtal och diskussion för att sedan så småningom landa i kloka beslut.

Dennis Dioukarev (SD): Fru ordförande! Jag tackar för presentationerna.

Inflation är årets stora tema i den ekonomisk-politiska debatten och det med all rätt eftersom svenskarnas plånböcker just nu urgröps i ett rasande tempo. Det har blivit dyrt att tanka bilen och att betala elräkningen. Det har blivit dyrt att vara en vanlig svensson, helt enkelt. Det finns givetvis många förklaringsfaktorer, men när det gäller just el och drivmedel är det politiska förutsättningar som medvetet har byggts upp under lång tid som möjliggjort den prischock vi ser. Denna utveckling påbörjades långt innan den 24 februari och innan vi hade krig och elände i Europa.

När man pratar inflation brukar man oftast prata centralbanker, penningpolitik, utbudshocker med mera. Men i detta sammanhang skulle jag vilja höra en reflektion från rådet över finanspolitikens, energipolitikens och skattepolitikens påverkan på den svenska inflationen, det vill säga de politiska beslutens påverkan på den svenska inflationen. När blir de höga el- och drivmedelspriserna ett problem för en långsiktig och uthållig tillväxt i Sverige? Vi har redan fått indikationer på att hushållen har dragit ned på sin konsumtion, och varor och tjänster har blivit dyrare att producera för de svenska företagen.

Martin Ådahl (C): Tack för intressanta presentationer och bra svar på intressanta frågor!

Vi är i ett spännande policyläge, tyvärr inte på ett positivt sätt eftersom vi går från den ena krisen till den andra. Den stabiliseringspolitiska reaktionen från finanspolitiken är lite samma sak, trots att det rör sig om två helt olika kriser. Som flera andra har varit inne på finns det en stark vilja i den svenska finanspolitiken att kompensera för de prishöjningar som finns, vilket är helt begripligt eftersom folk är hårt trängda. Men hur fungerar finanspolitiken relativt sett den här kompensatoriska tanken?

Om det ju sker en åtstramning av penningpolitiken och den, som Lars Heikensten var inne på, leder till att vi får en åtstramning via tillgångspriser och bostadspriser och kanske av konsumtionsviljan hos hushållen, hur fungerar det när det gäller att hålla krutet torrt inför nästa kris? Vissa tror att det kan bli en sättning som är mycket kraftfullare än bara att det dämpas.

Kanske kan Lars Heikensten och riksrevisorn svara på nästa fråga. Det är också uppenbart att många av de konventioner som styr finanspolitiken och har gjort så under många år sedan 90-talskrisen inte riktigt står pall när man går från kris till kris så tätt som vi nu gör. Det är bland annat inte tydligt vad som är en krisåtgärd eller inte. I rapporten står det om det i och för sig

intressanta överskottsmålet, men kan ni skissa på vilka institutionella ramar som kan behövas för att komplettera detta ramverk?

Jag ska inte ta alltför många frågor på ett bräde, men hela diskussionen om klimatfrågor tas i termer av stora investeringar, vilket är intressant och viktigt. Men när frågan ändå lyfts upp: Lars Heikensten var inne på detta med att sätta pris på miljö, utsläppsrätter och skatteväxling. Men om vi tar bort fossilkällorna förlorar vi ju skatteintäkter i en ganska stor skala. Vi märker redan nu att skatterna går upp men att basen krymper. Erosionen är snabb i och med att man går över till el och annat. Hur stor är faran för ett sådant hål, och hur påverkar det finanspolitiken på lång sikt? Det sägs handla om 50–60 miljarder av våra skatteintäkter.

Ali Esbati (V): Jag har två frågor. Den första rör det som många delvis varit inne på. Vi har en situation med en del prisökningar som slår ganska direkt mot många hushålls ekonomi. Samtidigt uppbär de flesta hushåll lön utifrån fasta avtal, och lönerna har ju inte ökat. Räntorna rör sig också uppåt och riskerar att göra det ännu mer den närmaste tiden. Hur resonerar man om det utöver detta ska finnas en finanspolitisk åtstramningseffekt? Jag tänker utifrån hushållens perspektiv och deras konsumtionsförmåga. Jag ser risken för ett slags trippelchock för hushållens ekonomi och konsumtion, och det skulle vara intressant att höra en reflektion över det.

Min andra fråga handlar om beskrivningen av klimatriskerna. Jag läser något överraskande skrivningar i rapporten om att de direkta effekterna av klimatförändringarna i bland annat Sverige är begränsade i ett globalt perspektiv och att de direkta ekonomiska effekterna för de nordiska länderna sannolikt blir små eller, om något, positiva, vilket bland annat beror på ett mer produktivt skogs- och jordbruk och ökad produktion av vattenkraft. Jag ser inte att det riktigt stämmer överens med den bild som jag har av hur jordbruket påverkas av de pågående klimatförändringarna. Det handlar ju inte bara om att det blir varmare och att man då kan odla mer, som jag läser in i detta, utan det finns en del allvarliga problem som kan drabba jordbruket på systemnivå. Det skulle vara intressant att höra lite mer av den bakgrundsinformation som kanske finns hos rådet.

Lars Heikensten, Finanspolitiska rådet: Det var många knepiga frågor varav få handlade om rapporten. Men låt mig börja med den sista frågan från Ali Esbati.

När det gäller klimateffekterna läser du den del som handlar om hur det direkt påverkar den svenska miljön, och de studier vi har tittat på pekar på det som du läste upp, det vill säga att effekterna är ganska begränsade. När det gäller vattenståndet har vi normalt en landhöjning längs halva landets kust, och om det blir en effekt i motsatt riktning tenderar det i stora delar av landet att jämna ut sig. Men på sikt blir det ett bekymmer i södra Sverige, och där uppkommer en kostnad.

Vi nämner att om vi hamnar i sådana obehagliga scenarier som det uppenbarligen finns en risk för är det andra saker som är av större betydelse, till exempel migrationsflöden. Det kan potentiellt få oerhörda konsekvenser för ett land vars natur i och för sig inte drabbas så mycket. Det är inte fråga om att bagatellisera klimatproblematiken i stort, absolut inte, men just den effekt ledamoten tar upp är inte så dominerande i det svenska fallet.

Flera var inne på prishöjningarna på inte minst energi. Det är givetvis så som den första frågeställaren sa att priserna på energi i hög grad har påverkats av den politik som har bedrivits. Det handlar om vad vi har satsat på för energislag, integrationen med den gemensamma energimarknaden i Europa och skattesatser. Det är alltså politiska beslut som i väldigt stor utsträckning styr det hela.

Det är väl få som inte tror att EU:s gemensamma marknad generellt sett har varit till stor fördel för svenskt välförhållande. Det är inte uppenbart att det är möjligt att plocka russin ur kakan och säga att vi vill ha möjlighet att sälja Volvobilar i Tyskland men att Tyskland inte ska få tillgång till den energi vi har. Det är knappast en hållbar politik, även om man inte i detta läge kan se att det kunde ha haft sina fördelar.

Jag ska inte ge mig in på hur man bör beskatta el, men jag konstaterar att det är en avvägning. Det handlar både om hur mycket pengar man kan få in och om att vilja åstadkomma en styreffekt. Man har velat att energislag som är dåliga ur miljösynpunkt ska må dåligt medan energislag som är bra ur miljösynpunkt ska må bra, vilket har styrt skattesatserna på detta område.

Som ekonom är det lätt att se att om man vill minska konsumtionen av drivmedel i landet går det helt på tvärs att sänka priset på drivmedel. Det är uppenbart att det hade varit bättre att hitta ett annat sätt, vad det nu skulle kunna vara, att stödja de hushåll som särskilt drabbas av detta. Jag säger bara det helt uppenbara, för detta vet ni. Men så ser det ändå ut.

Det var någon som nämnde hushållens konsumtionsutrymme. Om drivmedelspriserna stiger är det klart att hushållen får mindre pengar över att spendera på annat. Det kan givetvis totalt sett innebära ett efterfrågebortfall i ekonomin, vilket kan vara ett argument för att bedriva en i andra avseenden mer expansiv politik om man ska ha samma nivå på aggregerad efterfrågan. Men å andra sidan har den typen av finjustering av den aggregerade efterfrågan från finanspolitiken aldrig fungerat särskilt bra. Om man ser det ur ett allmänt efterfrågeperspektiv tror jag att det är bättre att räntenivåerna används för att bekämpa inflationen, och det tror jag att det är även i framtiden.

Martin reste en svår fråga om de större miljöfrågorna, och jag kan bara säga att vi valde att fokusera på frågan om offentliga åtgärder eftersom vårt fokus var vad detta kunde få för konsekvenser för ramverket. Av debatten kan man få en känsla av att det finns en jättestor hög med offentliga investeringar som vore bra för miljön men att ramverket håller tillbaka dessa. Vi kan inte se att det ser ut så, framför allt för att man påverkar hur stor sådan hög man behöver genom hur man bedriver politiken på andra områden. Om jag ska vara krass kan jag säga att ju mer ni sänker skatten på drivmedel, desto mer offentliga

investeringar kommer att krävas på miljöområdet för att uppnå samma miljö-mål. Det finns alltså en direkt korrespondens mellan dessa åtgärder.

Finansminister Mikael Damberg (S): Jag har inte velat hoppa in eftersom det är ledamöterna som ska ställa frågor. Men jag fick en fråga från Finanspolitiska rådet om vår bedömning av arbetsmarknadens återhämtning.

Erfarenheterna av finanskrisen 2008–2009 visar att det är viktigt att inte direkt efter en sådan extern chock strama upp för snabbt utan låta hela ekonomin absorbera och ta hem de nya jobben. Det verkar vara det som sker på svensk arbetsmarknad i dag, för vi har en väldigt stark sysselsättningsökning och en sjunkande arbetslöshet. Detta påverkar också grupper som står långt från arbetsmarknaden. Vi ser faktiskt en sjunkande långtidsarbetslöshet, dock inte bland dem som står absolut längst från arbetsmarknaden. Å andra sidan fick regeringen inte igenom hela sin budget, så extratjänsterna som var en insats för att nå just den gruppen ströks. Nu jobbar vi i stället med etableringsjobben, som parterna har tagit fram, för att nå denna grupp.

Jag tycker ändå att det finns skäl att inte låsa fast en hög arbetslöshet, som den vi fastnade i efter 2008–2009, för det skulle kunna få långsiktiga konsekvenser för vår ekonomi.

Frågan om inflation och energipolitik är kanske mer av en politisk diskussion, men jag tror ändå att man bör slå fast att Sverige hade bland de mest konkurrenskraftiga energipriserna innan priserna stack iväg. Detta berodde på att vi har haft ett väldigt starkt energisystem, och vi har dessutom lyckats ställa om det svenska energisystemet till i princip 100 procent fossilfritt. Många europeiska länder är avundsjuka på vår energimix, och dessutom står vi inför stora investeringar. Men talar man om beskattning av energi, vilket kom upp i diskussionen, måste de partier som förespråkar en radikalt annorlunda beskattning av energisektorn redovisa hur skattebaserna ska fungera framöver. Sverige kan inte ha kvar samma välfärdsambitioner om vi har helt andra och minskade skattebaser, för det går inte ihop. Detta måste man tänka igenom.

Så till Ali Esbati. Hela diskussionen om finanspolitikens roll i detta läge är intressant. Jag tror inte att någon har ett intresse av att vi rent generellt blåser på med finanspolitik som höjer inflationen och därmed urgröper folks plånböcker. Då riskerar vi att försätta Sverige i en löne- och inflationsspiral. Vi tar fasta på det som nästan alla internationella ekonomer säger om att man bör fokusera på de sårbara grupperna. Fördelningspolitiken är därför i någon mening tillbaka på agendan. I detta läge är det nämligen viktigt att nå de grupper som inte klarar av dessa prisjusteringar, för annars lämnas de efter.

Men om finanspolitiken inte skulle göra något i detta läge finns, som Ali Esbati antyder, en risk att hela frågan ska hanteras av lönerörelsen. Det kan bli en problematisk diskussion, för vi vill inte tillbaka till en löne- och inflations-spiral. Erfarenheten från den tiden är att vi då hamnade i årtionden av ekonomisk kräftgång i Sverige och att de grupper som hade det tuffast fick betala priset. Det här är därför en viktig period i svensk ekonomi, och vi måste se till

att hantera detta kortsiktigt utan att låsa fast oss i löne- och inflationsspiraler eftersom det vore otroligt olyckligt för oss framöver.

Helena Lindberg, Riksrevisionen: Jag tänkte kommentera frågan från Martin Ådahl om vilka institutioner och ramverk som tjänar oss väl under en krishantering. Det är allmänt bekant att en god administrativ beredskap utgör grunden för att kunna hantera kriser väl. Här har det finanspolitiska ramverket tjänat oss väl och fortsätter att tjäna oss väl.

Vi återkommer till riksdagen i samband med att vi överlämnar granskningsrapporten om extra ändringsbudgetar. Men jag konstaterar att det kan finnas utrymme för att se över regelverket, och då syftar jag i första hand på budgetlagen. Är institutionen extra ändringsbudget adekvat att använda sig av vid krishantering? Men vi återkommer som sagt i början av juni.

Jakob Forssmed (KD): Ordförande! Jag tackar Finanspolitiska rådet för en välskriven och i många avseenden också välgörande rapport.

Vådan av att vara i ett litet parti är att många bra frågor redan är ställda, så gå inte med i ett litet parti om ni kan välja.

Väldigt mycket är osäkert. Vi vet dock att det finns ett samband mellan välfärd, offentliga finanser och arbete. Rådet gör ju en genomgång av detta. Jag fastnade särskilt för avsnittet där ni diskuterar arbetslivets längd och de reformer som har presenterats och är på gång att genomföras gällande trygghetspension och förändringar i sjukförsäkring och sjukersättning i kombination med att ni inte riktigt verkar tro att de förändringar i riktålder som ska genomföras kommer att få tillräckligt genomslag utan att det snarare finns risk att arbetslivet förkortas. Det är i alla fall den läsning som jag gör av rapporten. Ni skriver att vi nu måste ta vara på de erfarenheter som finns av genomförandet av dessa reformer.

Hur ser ni på detta? Kan ni utveckla resonemanget? Vad är det för förändringar som skulle behövas?

Ni skriver också att om dessa förändringar görs måste andra förändringar göras som så att säga motverkar de eventuella effekterna. Hur ser rådet på detta? Vilka reformer förespråkar ni för att vi ska bibehålla och förlänga arbetslivet så att vi klarar offentliga finanser och en hög sysselsättning?

Ni för också ett resonemang på motsvarande sätt där ni har en annan syn än Riksrevisionen på överskottsmålet. Argumenten om en allmän efterfrågan för att pressa ned arbetslösheten duger inte, utan detta klarar man normalt sett inom ramen för överskottsmålet. Däremot krävs strukturella åtgärder för att pressa ned den strukturella arbetslösheten, som inte åstadkoms via en allmän efterfrågestimulans. Även här önskar jag ett fördjupat resonemang. Har ni även några konkreta förslag på reformer för att klara den strukturella arbetslösheten i utsatta grupper?

Mats Persson (L): Fru ordförande! Jag tackar för presentationerna.

Innan jag ställer min fråga ska jag reflektera lite över det finanspolitiska regelverket och de extra ändringsbudgetarna. I ett läge med en svag regering som samlar 100 mandat i riksdagen och som inte har stöd för sin budget blir det av naturliga skäl många extra ändringsbudgetar och initiativ från den samlade oppositionen i riksdagen. Även riksdagens regelverk för att motionera på extra ändringsbudgetar spelar roll. Det var bara en reflektion.

Så till min fråga. Sverige blir alltmer segregerat, och den främsta aspekten av det är den tudelade arbetsmarknaden. Min fråga riktar sig till rådets ordförande. Ni skriver att frågan om utrikes födda inte kan lösas med allmän efterfrågan. Idén att man kan investera sig ur detta problem verkar alltså vara lite förenklad. Kan du utveckla det lite mer, både påståendet och vilka åtgärder som behöver göras brett för att hantera den tudelade arbetsmarknaden?

Janine Alm Ericson (MP): Tack så mycket för en bra rapport! Ur Miljöpartiets synpunkt gäller det kanske framför allt kapitel 4, där man har gått igenom väldigt mycket om klimatarbetet och hur man ska se på det i samband med ramverket och så vidare.

Vi föreslår att man ska kunna lånefinansiera stora klimatinvesteringar nu. När rapporten skrevs hade inte heller Världsnaturfondens rapport kommit. Den säger att för att Sverige ska kunna klara sina åtaganden i Parisavtalet behöver vi göra väldigt stora investeringar och sänka utsläppen med 20 procent redan i år. Här finns alltså många bra frågeställningar som man kan utgå ifrån när man skalar upp det arbete som måste göras.

Jag är väldigt glad att ordföranden också säger att det är kontraproduktivt att sänka drivmedelsskatterna. Det är annars någonting som den här riksdagen är väldigt förtjust i att göra. Men det kommer att hoppa tillbaka och bita oss i svansen, och man måste i så fall lägga mycket resurser på andra områden. Framför allt gör detta det svårare att klara klimatförändringarna.

Jag har egentligen en fråga till finansministern. Du sa i ditt anförande att regeringen satsar mycket på klimatomställningen, och det är glädjande att höra. Men då måste det också fram ordentliga reformer. I stället för att sänka priset på utsläpp och inte lägga tillbaka investeringar i energibesparande åtgärder – vilket vi också noterade inte hände och som rådet också skriver är bra politik – skulle jag vilja höra hur man tänker sig att den absolut ökade ambitionen på klimatområdet kan manifesteras eller genomföras. Samtidigt ser vi ju att det finns ett litet utrymme i budgeten för 2023 om man ska fortsätta att hålla sig till ramverket.

Det är väldigt intressanta diskussioner om det här i dag och ett bra underlag för oss alla att jobba vidare med. Stort tack till rådet för det!

Lars Heikensten, Finanspolitiska rådet: Det var flera knepiga frågor. Jag kan börja med Jakob Forssmeds. Vi tittar på två åtgärder. Den ena är höjningen av riktåldern, och den andra är införande av en ny typ av arrangemang för att förhindra att personer som på olika sätt och av olika anledningar inte vill eller

kan arbeta börjar ta ut sin pension för tidigt. I stället skulle de kunna fångas upp av ett annat system. Det är alltså två åtgärder av väldigt olika karaktär, kan man säga.

När det gäller riktåldern är vi i grunden väldigt positiva. Vi skriver mer om detta i den separata pensionsrapport som vi kom med för ett par veckor sedan. Men när det gäller den vill vi bara varna för detsamma som vi varnade för när det handlar om andra åtgärder: Historiska erfarenheter tyder på att man kanske inte får de effekter som man önskar. När det gäller riktåldern är det inte säkert att man får den utväxling som man har räknat med i de här sammanhangen, och därför är det viktigt att följa upp detta noga. Man ska vara beredd att vidta ytterligare åtgärder om det skulle behövas för att få den effekt som höjningen av riktåldern är avsedd att åstadkomma.

Det handlar i grund och botten om att vi blir äldre och att vår hälsa blir bättre. Men vi tar ändå ut pension lika tidigt som vi gjorde tidigare. Då ska denna pensionsintäkt spridas ut över flera år, och då blir den årliga pensionen lägre. Det är många uppenbarligen inte nöjda med, samtidigt som de val de träffar har den konsekvensen.

Vi diskuterade i pensionsrapporten olika typer av åtgärder, och andra åtgärder, för att få människor att arbeta längre. Det handlar inte bara om vad enskilda individer vill, utan det handlar rätt mycket om normbildning och om arbetsgivarnas attityder. Det handlar om hur tjänstepensionsförsäkringarna fungerar. Det finns flera olika saker, och jag tror att inte minst det sista vore värdefullt om ni tittade på. Tjänstepensionerna är väldigt viktiga för många människors försörjning, så det är inte så jag menar. Men samtidigt finns det många inslag i det systemet som man kan misstänka leder till att människor väljer att ta ut pensionen tidigare än de annars skulle göra.

Om jag ska försöka vara konkret i något sammanhang tycker jag att detta är en fråga som ni skulle ägna mer uppmärksamhet. Jag vet att det är en uppfattning jag delar med till exempel Bo Könberg, som har varit med en del i de dialoger vi har haft under de senaste veckorna kring pensionssystemet.

Mats Persson, och även Jakob Forssmed, var inne på arbetslösheten och vad man ska göra åt den. Jag är ledsen, men jag kan nog inte komma med lösningar på det problemet i sig. Det är uppenbart att det hänger ihop med integrationsproblematiken i stort, för det är i väldigt hög grad lågutbildade utlandsfödda personer det handlar om. Det är ett brett perspektiv av åtgärder som behövs, och det är ingenting som man löser enkelt. Utbildning är uppenbarligen centralt i sammanhanget. Det är också viktigt att det finns tillräckliga motiv för att arbeta och att man inte på olika sätt stoppas av arbetsgivares attityder och så vidare. Jag har ingen patentlösning, utan det är ett brett spektrum av åtgärder som behöver vidtas.

Finansminister Mikael Damberg (S): Jag har först bara en jättekort kommentar till pensionsfrågan. Jag tror att det är otroligt viktigt att fortsätta att vårda och utveckla pensionssystemet, och det gör vi och har gjort i ganska bred politisk enighet.

Riktåldern är en viktig del av den politiska kompromissen för att se till att pensionssystemet levererar, men jag tror inte heller att man får blunda för att realiteter finns på svensk arbetsmarknad. Frågan om arbetsmiljö är inte en särskilt het fråga, men det finns de facto personer på svensk arbetsmarknad som i väldigt stor utsträckning inte når pensionsåldern. När man talar om de här frågorna måste man ha med detta i balansen. Givet den situation vi har i verkligheten har vi haft en grupp människor som de facto har tvingats ta ut förtida pension, där det inte finns särskilt stora förutsättningar att ställa om de sista åren i yrkeslivet. Jag tycker att trygghetspensionen spelar en väldigt stor roll där, och jag är lite oroad för detta. Det är inte bara frivilliga val människor gör, utan de hamnar också i en situation där de inte har så mycket val. Denna balans måste vi klara av att upprätthålla i ett pensionssystem som fungerar för alla på arbetsmarknaden men som också långsiktigt utvecklas positivt.

När det gäller klimatfrågan var det delvis en fråga om vad regeringen tror att vi kan göra för att öka omställningstakten. Om man tittar på den stora frågan, som den här rapporten handlar om, ser man att det i mycket är investeringar. Vi ökar investeringar i infrastruktur och annat som kan leda till ett bättre klimat, men vi jobbar också med nya modeller.

Industriklivet har vi jobbat med tillsammans. Men det handlar också om de gröna kreditgarantierna, som nu börjar användas som ett sätt för det offentliga att samspela med det privata kapitalet för att se till att industrin kan ta ännu snabbare och större steg i omställningen. Det är klart att detta samspel mellan det offentliga och det privata kapitalet för att driva detta är viktigt. Dessutom ska vi se vad vi kan göra ännu mer med finansmarknaderna med det projekt jag nämnde i min inledning. Allt detta är en nyckel till att frigöra väldigt stora investeringar.

När det gäller här och nu lade vi ju inte tillbaka energibesparingsprogrammet, som vi hade föreslagit och som riksdagen just hade tagit bort. Vi bedömde inte att det fanns parlamentariskt stöd för den åtgärden. Jag kan i efterhand tycka att det var vågat av riksdagen att ta bort energibesparingsprogrammet i flerfamiljshus inför den vinter vi hade och med de elpriser vi såg. Men att lägga fram förslag igen som riksdagen just har röstat ned känns inte meningsfullt, och därför gjorde vi inte det.

Däremot ökade vi takten ytterligare i omställningen med fordonsparken för att driva elektrifieringen. Sverige är nu det land som på nybilssidan säljer flest elbilar. Och det har med styrmedel att göra. Jag tror inte att svenska konsumenter och de som köper bil i Sverige är så fruktansvärt annorlunda än danska, holländska eller tyska konsumenter. Det har att göra med att vi har orkat med att inrätta styrmedel som gör att människor i större utsträckning än tidigare väljer att köpa elbil i Sverige. Det kommer inte utan ett politiskt pris, som våra partier ibland får betala för att vi har lyckats med det. Men så leder vi också i omställningstakten i EU på nybilsförsäljningen, vilket jag tror är bra.

Vilka typer av stöd ska det då vara? Vi ber inte om ursäkt för att vi i den här situationen går fram med sänkningar på diesel- och bensinskatten. Vi tror att människor måste ha bil i Sverige. De behöver bilen. Vi reformerar rese-

avdraget mer långsiktigt för att göra det färdmedelsneutralt, och vi höjer ersättningarna.

Men det är klart att den drivmedelskompensation som vi kombinerar detta med och har sagt att vi kan genomföra ger hushållen mer än en skattesänkning om man jämför tremånaderskostnaderna. Men den ger också friheten för dem som får pengarna att använda dem antingen till drivmedel eller till någonting annat. Det går att utforma stöden på olika sätt som gör att människor kan göra egna val och klara sin vardag ändå. Men den frågan lär vi återkomma till.

Helena Lindberg, Riksrevisionen: Jag kanske bara kort kan kommentera att vi, Riksrevisionen och Finanspolitiska rådet, landar i olika slutsatser när det gäller överskottsmålet – apropå Jakob Forssmeds kommentar. Det är väl helt enkelt så att revision är ganska ortodox, och vi utgår ifrån bedömningsgrunden. Bedömningsgrunden i det här fallet var det finanspolitiska ramverket, som ger utrymme för bedömningen. Vi menar att regeringen hade på fötterna när man valde att göra som man gjorde, och det lägger vi helt enkelt bara mot det finanspolitiska ramverket och blandar inte in några andra aspekter i frågan.

Vice ordföranden: Jag vill å hela utskottets vägnar tacka först och främst Finanspolitiska rådet samt tjänstemän, ordförande och ledamöter. Tack för en mycket bra rapport! Det här är viktigt för oss att göra. Det är inte enkelt att driva finanspolitik. Det ska det inte heller vara, men det är kanske svårare nu än på länge. Och då är rapporterna väldigt värdefulla för oss. Tack också till Helena Lindberg, riksrevisor, för dina kommentarer! Självklart tackar jag också finansminister Mikael Damberg för dina kommentarer. Det var mycket viktigt att ni var på plats.

Vi har nu med oss mer och fler verktyg och tankar framåt i den tid som ligger framför oss. Härmed avslutar vi detta möte.

BILAGA

Presentationer vid utfrågningen

Finanspolitiska rådets bilder**Snabba scenförändringar och stor osäkerhet**

- Politiken har spelat en avgörande roll för att hantera pandemin; vaccinerings och ekonomiska åtgärder
- Stark återhämtning i produktion, sysselsättning och drabbade branscher, men fortsatt hög arbetslöshet bland lågutbildade och utrikesfödda
- Krig med upprustning. Störningar i handel och tillväxt; nedrevideringar
- Hög inflation, risk för kraftiga räntehöjningar och finansiella problem
- Goda offentliga finanser en trygghet

FINANSPOLITISKA RÅDET
SWEDISH FISCAL POLICY COUNCIL

Överskottsmålet nås inte

- Sparandet 2022 nästan 1 procentenhet lägre än överskottsmålet trots en ekonomi i balans
 - Gäller BP22, oppositionens förslag som blev riksdagsbeslut och VP22
- Regeringen anför stabiliseringspolitiska skäl, men ekonomin är i balans
- Hög arbetslöshet för utsatta grupper; kan inte lösas med allmänt högre efterfrågan

FINANSPOLITISKA RÅDET
SWEDISH FISCAL POLICY COUNCIL

Budgeteringsmarginalen är negativ

- Dramatiska höjningar av utgiftstaken var motiverade 2020-2022, men viktigt att komma tillbaka
- Utgiftstaket 2023 är oförändrat, men riskerar att överskridas
- Budgeteringsmarginalen -7 mdkr 2023 i VP22; borde varit +23 mdkr (1,5% av takbegränsade utgifter)
- Regeringen borde ha diskuterat omfattning och inriktning på utgiftsminskningar i VP22

FINANSPOLITISKA RÅDET
SWEDISH FISCAL POLICY COUNCIL

Budgetprocessen försvagas

- Förslag med varaktiga budgeteffekter bör lämnas i budgetpropositionerna
- Akut ökade försvarsanslag är ett rimligt undantag, detsamma gäller knappast t.ex. garantitillägget
- Respektera budgetprocessens riktlinjer – återhållsamhet med ändringsbudgetar, extra ändringsbudgetar och utskottsinitiativ
- Riktlinjerna finns av ett skäl – en splittrad process riskerar att bli en svag process med brist på helhetssyn och prioriteringar

FINANSPOLITISKA RÅDET
SWEDISH FISCAL POLICY COUNCIL

Offentliga insatser för klimatomställningen

- Klimatomställningen kommer att kräva offentliga insatser. Ett skäl att ändra ramverket.
- Vilka är de offentliga åtagandena som behövs? Kräver analys av:
 - hur stor utsläppsminskning Sverige ska åta sig och på vilken tidshorisont
 - hur beslutade utsläppsmål ska nås och hur samhället bör anpassas till klimatförändringarna
 - om offentliga eller privata medel ska användas
 - om offentliga insatser ska finansieras med ökad skuldsättning, högre skatter eller lägre utgifter på annat
- Sammanställning. Snävare perspektiv. Mellan 25-45 mdkr. Stor osäkerhet.

FINANSPOLITISKA RÅDET
SWEDISH FISCAL POLICY COUNCIL

Förtida översyn kräver starka argument

- Många har argumenterat för ett nytt ramverk. Ordning finns, 2027 nästa tidpunkt.
- Tröskeln för förtida förändring bör vara hög; nya starka argument krävs
- Olika skäl har anförts;
 - stabiliseringspolitiken begränsas
 - lägre räntor talar för att låna mer
 - behoven av välfärd, polis och nu försvar borde ha företräde och
 - klimatomställningen kräver mer
- Argumenten övertygar i huvudsak inte

FINANSPOLITISKA RÅDET
SWEDISH FISCAL POLICY COUNCIL

De stabiliseringspolitiska spelreglerna har fungerat

- Ramverket står inte i vägen för en aktiv finanspolitik över konjunkturcykeln – pandemipolitiken det bästa exemplet
- Billigare att låna med låga räntor. Men Sverige har finansiella tillgångar. Räntorna är inte heller så låga i förhållande till när ramverket lades fast
- Inga tydliga tecken på att de offentliga investeringarna är låga eller att de ska ha hämmats av ramverket

FINANSPOLITISKA RÅDET
SWEDISH FISCAL POLICY COUNCIL

Varaktiga ambitionshöjningar bör inte lånefinansieras

- Många områden anförs i debatten – polis, vård och omsorg, pensioner etc. Alla är varaktiga.
- Finansiering bör ske via skatthöjningar eller omprioriteringar, inte av framtida generationer
- Undantaget; omfattande, akuta insatser. Kan vara klokt att utjämna utgifterna något.
- Försvaret ett möjligt exempel idag, men jämfört med andra satsningar inte påfallande stora belopp.
 - Idag okänd, mer omfattande ökning kan motivera tillfällig avvikelser från överskottsmalet

FINANSPOLITISKA RÅDET
SWEDISH FISCAL POLICY COUNCIL

Klimatpolitiska åtgärder kan vara skäl för förtida översyn

- Klimatåtgärder det bästa skälet. Temporära åtgärder – särskilt det kommande decenniet. Kan också bli för små om enbart nuvarande generation ska betala.
- Klimatomställningen behandlades inte explicit när beslut om ramverket togs.
- Rådets sammanställning tyder på mer begränsade belopp än väntat. Motiverar inte en förtida översyn. Men stor osäkerhet.
- Fördjupad analys behövs. Skulle kunna ge motiv för en förtida översyn.

FINANSPOLITISKA RÅDET
SWEDISH FISCAL POLICY COUNCIL

Sammanfattande slutsatser

- Avvikelser från ramverket inger oro – hur är det med respekten?
- Sysselsättningen avgörande för offentliga finanser. Nu flera åtgärder som påverkar äldre. Viktigt med realistiska bedömningar och regelbunden uppföljning.
- Klimatomställningen kräver offentliga insatser, men sannolikt mindre än vad som antas i debatten.
- Argument för en förtida översyn av ramverket inte starka.
 - Klimatpolitiska åtgärder kan vara ett skäl, men mer analys behövs.

FINANSPOLITISKA RÅDET
SWEDISH FISCAL POLICY COUNCIL

Kontakt

- Lars Heikensten, ordförande, 070-584 22 58, lars.heikensten@fpr.se
- Göran Hjelm, kanslichef, 08-453 59 88, goran.hjelm@fpr.se
- www.fpr.se
- info@fpr.se

FINANSPOLITISKA RÅDET
SWEDISH FISCAL POLICY COUNCIL

Tack!

@fnpolradet
www.fpr.se

FINANSPOLITISKA RÅDET
SWEDISH FISCAL POLICY COUNCIL

Finansminister Mikael Dambergs bilder

Finanspolitiska rådets årliga rapport

Finansutskottet den 17 maj 2022

Finansminister Mikael Damberg

Agenda

- **Inledning**
- Initiala kommentarer till slutsatserna i
Finanspolitiska rådets årliga rapport

Inledning

- Viktigt med en väl fungerande extern
uppföljning av finanspolitiken
- Regeringen välkomnar årets rapport från
Finanspolitiska rådet

Det ekonomiska läget är svårbedömt

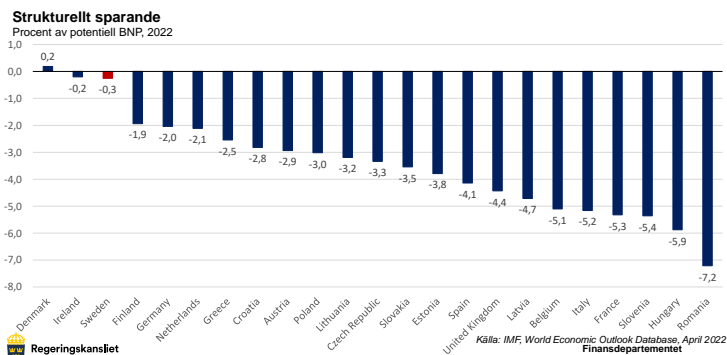
- Svensk ekonomi klarade krisen väl
- Den ekonomiska utvecklingen framåt är svårbedömd
- Internationella organisationer (OECD, IMF, KOM) rekommenderar tillfälliga och riktade satsningar mot de mest sårbara hushållen

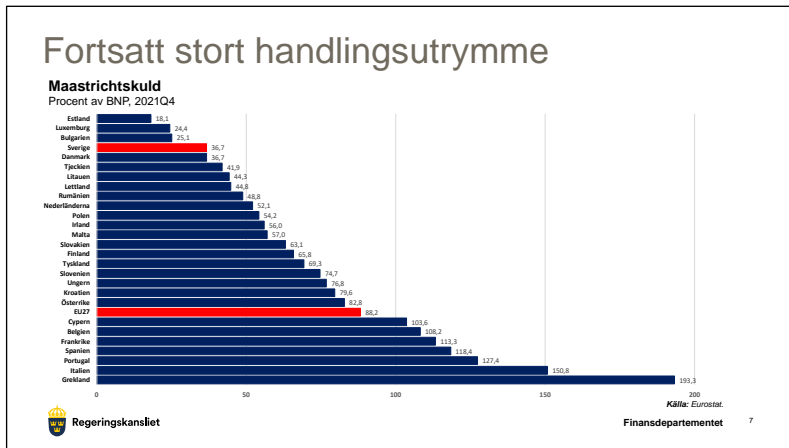
Regeringens plan för finanspolitiken

- Stärka Sverige
- Lindra konsekvenser för svenska hushåll och företag
- Fortsatt hantering av pandemin

Detta samtidigt som arbetet fortsätter med regeringens tre långsiktiga prioriteringar: bryta segregationen, öka takten i klimatomställningen och stärka välfärden.

Litet underskott jämfört med andra länder

Agenda

- Inledning
- Initiala kommentarer till slutsatserna i Finanspolitiska rådets årliga rapport

Regeringskansliet Finansdepartementet 8

Kapitel 2: Det finanspolitiska ramverket

- **Finanspolitiska rådet:** *Avvikelsen från överskottsmålet i BP22 är avsevärd och regeringens argumentation om stabiliseringspolitiska motiv övertygande inte.*
- **Kommentar:** Det strukturella sparandet återställs 2023. Regeringen anser att det är viktigt att inte strama åt finanspolitiken för tidigt.

Regeringskansliet Finansdepartementet 9

Kapitel 2: Det finanspolitiska ramverket

- **Finanspolitiska rådet:** *Den ekonomiska politiken för närvarande är inte förenlig med det finanspolitiska ramverkets riktlinjer om utgiftstak och budgeteringsmarginal.*
- **Kommentar:** Detta hanteras bäst ordnat och samlat inom den gängse budgetprocessen där olika förslag kan prioriteras mot varandra. Regeringen har därför påbörjat ett arbete för att kunna återkomma i BP23 med utgiftsbegränsande åtgärder.

Kapitel 2: Det finanspolitiska ramverket

- **Finanspolitiska rådet:** *När coronakrisen nu är över och konjunkturen har normaliserats är det viktigt att både finanspolitiken och budgetprocessen återgår till normalitet.*
- **Kommentar:** Våra starka statsfinanser ger Sverige en stark position att hantera kriser och strukturella utmaningar. Utan en ordnad budgetprocess riskerar vi långsiktigt att tappa kontrollen över statens finanser.

Kapitel 3: Arbetsmarknad och offentliga finanser på längre sikt

- **Finanspolitiska rådet:** *De förändringar som beslutats och föreslagits inom sjukförsäkringen utgör en risk för de offentliga finanserna.*
- **Kommentar:** En hög sysselsättning är central för att kunna finansiera välfärden. Det förutsätter att medborgarna ska känna trygghet om de drabbas av sjukdom. Det handlar om att skapa legitimitet för välfärden.

Kapitel 4: Klimatpolitiska åtgärder – behovet av offentlig finansiering

- **Finanspolitiska rådet:** *Rådet menar dels att klimatomställningen förefaller komma att kräva mycket stora – framför allt privat finansierade – klimatrelaterade åtgärder, dels att det finns ett antal centrala kunskapsluckor när det gäller i vilken utsträckning offentlig finansiering behövs.*
- **Kommentar:** Klimatomställningen är en av regeringens främsta prioriteringar och där är näringslivets gröna omställning central.

Kapitel 5: Bör ramverket ses över?

- **Finanspolitiska rådet:** *De starkaste skälen för en omprövning av ramverket och en ändring av nivån på överskottsmålet härrör från klimatområdet.*
- **Kommentar:** Att det finanspolitiska ramverket respekteras är en förutsättning för starka statsfinanser. Det är grundläggande för att möta de utmaningar vi står inför.

Finanspolitiska rådets årliga rapport

Finansutskottet den 17 maj 2022

Finansminister Mikael Damberg

2019/20:RFR1	FINANSUTSKOTTET Öppen utfrågning om den aktuella penningpolitiken den 24 september 2019
2019/20:RFR2	UTBILDNINGSPOLITIKUTSKOTTET Seminarium om livslångt lärande
2019/20:RFR3	KULTURUTSKOTTET Att redovisa resultat
2019/20:RFR4	UTBILDNINGSPOLITIKUTSKOTTET Regeringens resultatredovisning för UO15 och UO16 – utbildningsutskottets uppföljningar 2012–2018
2019/20:RFR5	FINANSUTSKOTTET Hur påverkas den finansiella stabiliteten av cyberhot, fintech och klimatförändringar? En översikt av forskning, aktörer och initiativ
2019/20:RFR6	NÄRINGSUTSKOTTET Uppföljning av beslutet att bilda Sveriges export- och investeringsråd
2019/20:RFR7	FINANSUTSKOTTET Öppen utfrågning om finansiell stabilitet den 29 januari 2020. Fintech och cyberhot – Hur påverkas den finansiella stabiliteten?
2019/20:RFR8	ARBETSMARKNADSPOLITIKUTSKOTTET, KULTURUTSKOTTET, SOCIALFÖRSÄKRINGSPOLITIKUTSKOTTET, SOCIALUTSKOTTET, UTBILDNINGSPOLITIKUTSKOTTET Offentlig utfrågning på temat psykisk hälsa i ett Agenda 2030-perspektiv
2019/20:RFR9	UTBILDNINGSPOLITIKUTSKOTTET Öppen utfrågning inför den forskningspolitiska propositionen
2019/20:RFR10	TRAFIKUTSKOTTET Mobilitet på landsbygder – forskningsöversikt och nulägesbeskrivning
2019/20:RFR:11	KONSTITUTIONSPOLITIKUTSKOTTET Forskarhearing om den representativa demokratis utmaningar i polariseringens tid
2019/20:RFR:12	CIVILUTSKOTTET Civilutskottets offentliga utfrågning om överskuldssättning
2019/20:RFR:13	FINANSUTSKOTTET Öppen utfrågning om den aktuella penningpolitiken 10 mars 2020

2020/21:RFR1	FINANSUTSKOTTET Öppen utfrågning om den aktuella penningpolitiken den 20 oktober 2020
2020/21:RFR2	SOCIALFÖRSÄKRINGSUTSKOTTET Uppföljning av tillämpningen av gymnasireglerna
2020/21:RFR3	NÄRINGSUTSKOTTET Sveaskogs samhällsuppdrag om markförsäljning – en uppföljning
2020/21:RFR4	NÄRINGSUTSKOTTET Artificiell intelligens – Möjligheter och utmaningar för Sverige och svenska företag
2020/21:RFR5	TRAFIKUTSKOTTET Punktlighet för persontrafik på järnväg – en uppföljning
2020/21:RFR6	SOCIALFÖRSÄKRINGSUTSKOTTET Digitalt seminarium om uppföljningen av tillämpningen av gymnasireglerna den 26 november 2020
2020/21:RFR7	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Lantbrukets sårbarhet – en uppföljning
2020/21:RFR8	FINANSUTSKOTTET Öppen utfrågning om finansiell stabilitet – Risker i kölvattnet efter covid19-pandemin
2020/21:RFR9	SOCIALUTSKOTTET Digital offentlig utfrågning med anledning av Coronakommissionens delbetänkande om äldreomsorgen under pandemin
2020/21:RFR10	FINANSUTSKOTTET Öppen utfrågning om den aktuella penningpolitiken den 16 mars 2021
2020/21:RFR11	CIVILUTSKOTTET Uppföljning av lagen om kollektivtrafikresenärers rättigheter – hur har lagen fungerat för resenärerna?
2020/21:RFR12	TRAFIKUTSKOTTET Offentlig utfrågning om järnvägens punktlighet
2020/21:RFR13	FINANSUTSKOTTET Öppen utfrågning om Riksbankens rapport Redogörelse för penningpolitiken 2020
2020/21:RFR14	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Offentlig utfrågning om rapporten Lantbrukets sårbarhet – en uppföljning
2020/21:RFR15	FINANSUTSKOTTET Öppen utfrågning om Finanspolitiska rådets rapport Svensk finanspolitik 2021
2020/21:RFR16	SOCIALUTSKOTTET Digital offentlig utfrågning om sjukdomen ME/CFS och infektionsutlöst trötthetssyndrom
2020/21:RFR17	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Nyheter i sociala medier – en forskningsöversikt av användning och effekter ur ett medborgarperspektiv

2021/22:RFR1	FINANSUTSKOTTET Öppen utfrågning om den aktuella penningpolitiken den 19 oktober 2021
2021/22:RFR2	SOCIALUTSKOTTET Socialutskottets offentliga utfrågning om precisionsmedicin
2021/22:RFR3	FINANSUTSKOTTET Öppen utfrågning om finansiell stabilitet – Sårbarheter och motståndskraft i ekonomin i ljuset av ökande skulder hos hushåll och kommersiella fastighetsföretag
2021/22:RFR4	FINANSUTSKOTTET Utvärdering av Riksbankens penningpolitik 2015–2020
2021/22:RFR5	FINANSUTSKOTTET Evaluation of the Riksbank's Monetary Policy 2015–2020
2021/22:RFR6	FINANSUTSKOTTET Öppen utfrågning om den aktuella penningpolitiken den 3 mars 2022
2021/22:RFR7	ARBETSMARKNADSUTSKOTTET Uppföljning av nyanländas etablering –arbetsmarknadsstatus med särskilt fokus på kvinnorna
2021/22:RFR8	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Uppföljning och utvärdering av tillämpningen av utskottsinitiativ
2021/22:RFR9	KULTURUTSKOTTET Uppföljning av delar av den svenska friluftslivspolitiken
2021/22:RFR10	NÄRINGSUTSKOTTET Innovationskritiska metaller och mineral – en forskningsöversikt
2021/22:RFR11	SOCIALUTSKOTTET Hälsa- och sjukvård för barn och unga i samhällets vård – en utvärdering
2021/22:RFR12	FINANSUTSKOTTET Öppen utfrågning om AP-fondernas placeringar av buffertkapitalet i pensionssystemet den 26 april 2022
2021/22:RFR13	FÖRSVARsutskottet Sveriges deltagande i fem internationella militära insatser – en uppföljning av konsekvenserna för den nationella försvarsförmågan